

Arhe VIII, 15/2011
UDK 14 Nietzsche F.
615.851 : 1
793.3 : 1
572.51 : 1
Originalni naučni rad
Original Scientific Article

IZABELA HUBER¹
Salzburg

NIČEOVO SHVATANJE PLESA I TELA U SVETLU SAVREMENIH PLESNIH I TELESNO ORIJENTISANIH PSIHOTERAPIJA

Sažetak: Niče na više mesta piše o plesu i telu na izuzetno afirmativan način. Ples je za Ničea metafora za vrhovnu prirodu stvarnosti i numinozno, ali i konkretna otelovljena praksa koju odlikuju lakoća, kreativnost i ekstatičko sjedinjenje čoveka sa prirodom i drugim ljudima. U ovim odlikama sadržan je i terapijski i autopoietički karakter plesa. U članku pokazujemo kako Ničeova metafora plesa korespondira sa poimanjem prirode stvarnosti u savremenoj nauci i uspostavljamo vezu ekspresivnog, dionizijskog plesa sa nastankom modernog plesa početkom dvadesetog veka koji je bio preduslov za nastanak plesnih terapija.

Ničeova afirmacija tela i telesnosti ide dalje od pokušaja njihove rehabilitacije posle duge istorije religiozno utemeljenog neprijateljstva prema telu. Telo kao totalitet ima za Ničea ontološki i metodološki primat u odnosu na duh ili dušu. No on telo uglavnom ne sagledava u, za njegovo vreme dominantnom, kartezijanskom konceptualnom okviru. Ničea vidimo pre kao preteču shvatanja koja je kasnije razvila fenomenologija telesnosti u filozofiji, kao i fenomenološki i telesno orijentisani psihoterapijski modaliteti, te organizmička i somatska psihologija i holistička, salutogenetička medicina.

Ničeovo veličanje plesa i tela sagledavamo u svetlu njegove pobune protiv hrišćanstva kao metafizike i forme života i njegovog divljenja prema predsokratovskoj grčkoj kulturi i njenim dionizijskim kvalitetima.

Gljučne reči : Niče, ples, telo, psihoterapija, dionizijsko

Ples i telo (u smislu nemačkog *Leib*, a ne *Körper*, o čemu će kasnije biti reči) verovatno nisu teme na prvi pogled upadljive u pristupu Ničeovom delu. One se ipak, uvek iznova, provlače kroz njegove spise kao lajtmotivi. Svoje poglede na ples i telo izražava na način osobito pregnantan i slikovit, koji savremenim psihoterapeutima koji

---

1 e-mail adresa autora: izabelahuber@yahoo.com

u svom radu koriste ples i rad sa telom kao kanale terapijskog delovanja, zvuče neobično umesno i savremeno. Usamljen i uglavnom neprihvaćen od svog vremena i okruženja, Niče je sebe nazvao „posthumanim“ filozofom, verujući da će njegove ideje tek u budućnosti biti shvaćene, a i njegovom temperamentu je, po svoj prilici, pristajao izvesni proročki nimbus. Niče je zbilja dotakao izuzetno veliki broj problema koje će tematizovati filozofija i psihologija dvadestog veka, tek više decenija posle njegove smrti. Impulse je dao psiholanalizi, filozofiji jezika, perspektivizmu, egzistencijalizmu, postmodernoj filozofskoj sceni. Iz savremene perspektive moguće je videti njegov radikalni skepticizam u odnosu na „velike narative“ zapadne kulture kao preteču postmoderne. Špengler je, opet, u „Propasti zapada“ video Ničeov zaokret od metafizičkog načina mišljenja ka svesti umetnosti življenja (*Lebenskunstbewusstsein*) u negativnom svetlu, kao simptom dekadencije i klimakterijuma zapadne kulture.²

Ničeov aforistički stil pisanja je po svojoj prirodi otvoren za širok spektar različitih učitavanja; u njegovim spisima može se naći osnova za različita, pa čak i međusobno suprotna tumačenja stavova o raznim pitanjima. No možda je upravo u takvom stilu njegov veliki inspirativni potencijal. Izgleda da Niče, pored toga, svojim stilom hoće da bude dosledan sopstvenim filozofskim pogledima. Gajio je izraženu nesklonost i nepoverenje prema sistematičarima i sistemima u filozofiji („Volja za sistemom je nedostatak čestitosti“,³)⁴. Uz to valja imati u vidu i njegov skepticizam prema moći jezika da opiše neki pretpostavljeni ‚stvarni‘ svet ili ‚metafizičku‘ istinu koji bi postojali izvan samog jezika. Jezik je za Ničea nužno metaforičan, a previdanje toga navodi nas na samoobmanu i verovanje u postojanje transcendentnih entiteta s one strane sveta pojavnosti. Svoju filozofiju naziva čak izokrenutim platonizmom – njen cilj je život u pojavnosti.⁵ Verujemo da upravo u ovom kontekstu valja shvatiti Ničeovo veličanje jednog transverbalnog čina kao što je ples, kao izraza i dokaza istine („U igri tek umem da kažem priču o najvišim stvarima“⁶; „Ples je dokaz istine“⁷). Sam svoj stil Niče opisuje kao ples, koji u sebi spaja suprotnosti. U jednom pismu prijatelju Ervinu Rodeu on piše: „Moj stil je ples, igra simetrija svih vrsta i zaobilaženje i ismevanje tih simetrija“.⁸ Ples je jedna od retkih tema o kojoj se u Ničea ne mogu naći kontradiktorni iskazi, ples je nedvosmisleno označen kao vrhovna stvarnost, valjda stoga što je ples po sebi neuhvatljivi proces nastajanja, osciliranja između suprotnosti, kao ujedno i *coniunctio oppositorum*. Ničeovo veličanje plesa dobija pravu meru na fonu njegovog divljenja prema

2 Spengler, O., *Der Untergang des Abendlandes*, C. H. Beck, München, 1979, str. 459–462

3 Sve citate iz Ničeovih dela u ovom članku, izuzev iz „Tako je govorio Zaratustra“, prevela sa nemačkog I. H.

4 Nietzsche, F., *GD(Götzendämmerung)-Sprüche 26 u: Friedrich Nietzsche Digitale Kritische Gesamtausgabe Werke und Briefe (eKGWB) von Paolo D'Iorio, 2009, Nietzsche Source, auf der Grundlage der Kritischen Gesamtausgabe Werke, herausgegeben von Giorgio Colli & Mazzino Montinari, Berlin/New York, Welter de Gruyter, 1967 und Nietzsche Briefwechsel Kritische Gesamtausgabe, herausgegeben von Paolo D'Iorio, Berlin/New York, Walter de Gruyter, 1975, <http://www.nietzschesource.org>, 2009*

5 Nietzsche, F., *NF(Nachgelassene Fragmente) -1870,7 (156)*, eKGWB

6 Niče, F., *Tako je govorio Zaratustra*, Grafos, Beograd, 1987, str.115

7 Nietzsche, F., *NF (Nachgelassene Fragmete) – 1882, 3 (1), 98*, eKGWB

8 Nietzsche, F., *Briefwechsel mit Erwin Rohde*, herausgegeben von Elisabeth Förster-Nietzsche und Fritz Schöll, Schuster&Loeffler, Berlin und Leipzig, 1902, str. 575

grčkoj, naročito predsokratovskoj, kulturi. U njoj su dva suprotna principa – apolonsko (racionalnost, poredak, mera...) i dionizijsko (razuzdanost, čulnost, ekstaza...) dosegli retku tačku ravnoteže, koja je, po Niče, narušena već od Sokrata, a potpuno izgubljena pojavom hrišćanstva. Od tada u evropskoj kulturi, filozofiji i religiji centralnu ulogu igraju duh, forma i racionalnost. Energija i vitalnost nedostajali su ne samo sholastici, nego i većem delu novovekovne filozofije. Ničeov lični i filozofski projekat, počev od njegovog mladalačkog dela „Rođenje tragedije iz duha muzike“ kojim je uništio svoju reputaciju klasičnog filologa, izgleda da je bila potraga za jednom novom ravnotežom. Svojim pristajanjem uz dionizijsko kao da je hteo da sam bude protivteža dominantnom apolonskom duhu.

Savremeni nemački filozof Peter Sloterdijk vidi Ničea, ne kao renesansnog čoveka, kakvim je Niče sam sebe voleo da vidi, već njegov pravi datum nalazi u antici. Antika pri tome nije shvaćena kao prevaziđena istorijska faza, već kao dubinsko vreme sadašnjosti, u smislu alohronije (drugovremenosti) prisutne usred sadašnjosti. Kod Ničea se ne radi o povratku antici poput onoga koji je italijanski humanizam proveo u okviru hrišćanstva, već o pokušaju oživljavanja u sadašnjosti jednog predhrišćanskog doživljaja stvarnosti.⁹ Iz ovog konteksta, smatramo plodnim sagledati Ničeovo tematiziranje plesa kao metafore za vrhovnu stvarnost.

Aforizam iz „Vesele nauke“ izražava na jezgrovit način Ničeov *credo* : „...ne bih znao šta bi duh jednog filozofa mogao više da poželi, do da bude dobar plesač. Ples je naime njegov ideal, takođe njegova umetnost, na kraju njegova jedina pobožnost i „bogosluženje“.¹⁰ U kom smislu ples može biti ideal filozofa? Ukoliko vrhovna priroda stvarnosti ostaje neizreciva, neuhvatljiva formulama racionalno-logičkog, disurzivnog mišljenja, šta je Niče bio blizak stav, onda se ples pojavljuje kao kanal za pristup značenju koje prevazilazi mogućnost verbalizacije i dualizirajuću prirodu jezika. U kom smislu, međutim, Niče, koji je boga smatrao „jednom suviše ekstremnom hipotezom“¹¹, koja predstavlja čak zabranu mišljenja za filozofa, govori o bogosluženju? Kada objavljuje smrt boga i prorokuje rođenje nadčoveka, Niče zapravo govori o smrti jedne vrste božje slike. Namesto hrišćanskog boga koji je mrtav, sferu numinoznog popunjava jedna sasvim drugačija, mada ne i nova, predstava boga. Taj bog je plesač i ples sam, otelovljen kroz plešućeg čoveka; on je vrhovna stvaralačka stvarnost u osnovi svake pojavnosti i istovremeno nerazdvojiva od pojavnosti; bog je imanentan i sveprisutan, on pleše kroz čoveka. Ovde Niče kao da priziva jednu prastaru metaforu prisutnu u mnogim starim kulturama. Interesantnije je, međutim, što za metaforom plesa, slično Niče, poseže ponovo nauka sa kraja 20. i početka 21. veka (ne, dakle, nauka Ničeovog vremena) u opisu mikroprocesa na subatomsom, ćelijskom ili biohemijskom nivou. Ovde treba imati u vidu da su prirodne nauke tokom poslednja tri i po veka postepeno preuzimale legitimitet u opisu krajnje prirode stvarnosti od religije, ali da, kako u njenim početcima,

9 Sloterdijk, P., *Du musst dein Leben ändern: Über Antropotechnik*, Suhrkamp, Frankfurt am Main, 2009, str 54-56

10 Nietzsche, F., FW (Die fröhliche Wissenschaft) -381, eKGWB

11 Nietzsche, F., NF (Nachgelassene Fragmente) – 1886,5 (71),3, eKGWB

tak i danas, nauka deli neke opštije obrasce mišljenja sa religijom i duhovnošću svog vremena. Tako je nauka 17. veka prožeta mehanicističkim vokabularom i metaforama – svet je nalik neobično kompleksnom satnom mehanizmu, koji, jednom stavljen u pogon, nastavlja da radi savršeno precizno; bog se u ovom modelu pojavljuje kao nepokretni transcendentni pokretač, eksterni inženjer, projektant ili, čak, recimo, časovničar. Italijanski kvantni hemičar Đuzepe Del Re, u svojoj knjizi „Kosmički ples“¹² smatra da je aktuelnom razvoju prirodnih nauka sve više neprimerena slika sveta kao velikog satnog mehanizma, čiji rad se odvija po strogo deretminističkim, mehaničkim zakonima. Diskutujući teme iz oblasti teorije sistema, teorije samoorganizacije, teorije informacija i multidisciplinarnе teorije kompleksnosti, Del Re smatra da jedna nova kosmološka metafora bolje odgovara savremenim saznanjima – slika sveta kao velikog plesa koji nosi u sebi izvesne stepene slobode, slika koja je, iako sada u ruhu jedne zrele i sofisticirane nauke, više u saglasju sa starinskom idejom zakonitosti, izraženom pojmovima poput muzika sfera, *harmonia mundi*, *musica uniuersalis*, *concertus magnus*, koji svi zapravo vode poreklo iz pitagorejske tradicije.¹³ Metafora kosmičkog plesa kod Ničea može biti izraz njegove strastvene zagledanosti u predsokratovsku grčku kulturu.¹⁴

Slika sveta u prirodnim naukama ne može biti bez konsekvenci za čovekov doživljaj stvarnosti i njegovo samorazumevanje. Metafore igraju ulogu, kako u ravni naučnih paradigmi, tako i u ravni sveta života (*Lebenswelt*). Atomski fizičar Fritjof Kapra u svojoj popularnoj knjizi „Tao fizike“ iz 1975¹⁵. prvi je uspostavio paralele između slike stvarnosti u učenjima starih azijskih religija i kontemplativnih tradicija, čija je popularnost na zapadu u porastu i one, koja se rađa u modernoj fizici. U poglavlju „Kosmički ples“ Kapra nas podseća na jednu Šivinu inkarnaciju, Šivu Natarada, kralja plesača, kroz koga je na najlepši način izražena ideja prisutna u mnogim starim kulturama – sve u životu je deo velikih ritmičkih procesa stvaranja i razaranja, večnog ritma života i smrti koji se manifestuje u ciklusima, a koje simbolizuje Šivin ples; svet je u kretanju i vibraciji, svet je proces, a ne statični, jednom zauvek dati poredak.¹⁶ Bog plesač je ne samo stvoritelj već i uništitelj; destrukcija je neophodna da bi došlo do novog stvaranja.

12 Del Re, G., *The Cosmic Dance – Science Discovers the Mysterious Harmony of the Universe*, Templeton Foundation Press, Pennsylvania, 2000

13 Ibid. str 8-23

14 Tako napr. Sontagbauer (Sontagbauer, W., *Das Eigentliche ist unaussprechbar: Der Kanon des Polyklet als „matematische“ Form*, Peter Lang, Frankfurt am Mein, 1995) u svojoj studiji o matematičko-muzičkoteorijsko-filozofskoj pozadini Polikletovog kanona piše: „Pošto se struktura sveta i njena refleksija u ljudskom duhu kod grčkih mislilaca tog vremena moraju sagledati zajedno, muzika, proporcija i time i kanon nisu samo izraz postojanja zakonitosti u svetu već i u čovekovoj duši. To važi kako za pitagorejsku harmoniju sfera, tako i za herklitovski logos... (str.23). Kako je u Grka muzička harmonija jedinstvo komplemetarnih suprotnosti, „ples racionalnih *logoi* oko iracionalnog središta“, Sontagbauer smatra da je Niče u svojoj praprotrotnosti apolonskog i dionizijskog pogodio suštinu ne samo grčke muzike, već i suštinski sadržaj grčke misli – poredak je moguć samo na pozadini nepostojanja poretka, racionalnost na pozadini iracionalnosti (str 307- 308).

15 Capra, F., *The Tao of Physics*, Shambhala Publications, Boulder, Colorado, 1975

16 U kontekstu moderne fizike, izgleda, na primer, da subatomske čestice, ne samo što izvide energetski ples već i nisu drugo do energetski ples, pulsirajući proces nastajanja i nestajanja. (Capra, F, *ibid*, str. 87)

Iz prethodnog izgleda da Ničeov „bog“ postaje, u nauci i duhu druge polovine dvadesetog veka, istinski aktuelan. Ne samo što je, međutim, za Ničea, kosmički ples metafora vrhovne stvarnosti, njegov Zaratustra je i sam plesač: („Zaratustra igrač, Zaratustra lakokrili, koji lakim krilima maše, spreman da poleti, koji maše svima pticama, spreman na let smišljen, blaženo-lakomislen...“¹⁷). Koje kvalitete vidi Niče u plesu? Jednostavno, lako i razigrano je priroda plesa i ujedno priroda božanskog.

„Ne prekidajte igru, ljupke devojčice! Nisam ja došao da kvarim igru krivo vas pogledajući, – ja sam prijatelj devojčicama.

Ja branim boga pred đavolom: jer đavo je duh težine, Kako bih ja, lakokrile, mogao biti nesklon božanskom plesu?“¹⁸

Ili na drugom mestu u Zaratustri:

„Ja bih verovao samo u boga koji zna igrati.

A kada sam video svoga đavola, izgledao mi je ozbiljan, temeljan, dubok, svečan: duh težine, – on čini da sve stvari padaju.

Ne ubija se gnevom, već smehom. Daj da ubijemo duh težine!

Ja sam naučio ići: i otada trčim. Ja sam naučio leteti: i otada ne treba da me tek gurnu pa da se maknem s mesta.

Sad sam lak, sad letim, sad se premećem i pravim obruče, sad igra bog u meni.

Tako je govorio Zaratustra.“¹⁹

Jasno je da se Niče na ovom mestu i sam igra (i uživa u tome!), izvrćući tradicionalnu sliku božanskog i đavolskog koju je negovala dominantna struja u hrišćanskoj crkvi. Prerogativi božanskog (ozbiljan, temeljan, dubok, svečan) bivaju kod Ničea demonizovani. Ono što je crkva vekovima demonizovala, Niče u sveto. Povlačenjem oštrog reza i stvaranjem rasepa između suprotnosti – stvaranja i razaranja, oblika i bezobličnosti, poretka i haosa, duha i tela, jedna strana čovekovog sveta pripala je bogu, druga strana đavolu. U ovom ili-ili načinu razmišljanja, jedna strana čovekovog bića mora, dakle, biti potisnuta. Stoga nije čudo što je iz crkve često stizalo upozorenje da je, u telu sveprisutni đavo, taj, koji navodi čoveka na lakomislenost plesa, a naročito na takav ples u kome mogu da se pojave spontani, nekontrolisani, nevoljni, haotični pokreti.²⁰ Upravo ti pokreti čine da jedan zamrznuti unutrašnji poredak otpadne, da bi se iznova rodili, re-kreirali – to je nešto što znaju savremene plesne terapije, a sličnu intuiciju je izvesno imao i Niče. („Čovek mora još u sebi imati haosa da porodi treperavu zvezdu“²¹). Ples prožet spontanoću igre upravo je ono o čemu govori Niče. *Homo ludens* pojavljuje se na još jednom mestu u Zaratustri – kao dete koje reprezentuje najviši evolutivni stadijum duha. Duh prolazi kroz tri preobražaja, najpre se pretvara u trpeljivu kamilu, zatim u grabežljivog i borbenog lava, na kraju u dete, koje se u svojoj

17 Niče, F, Tako je govorio Zaratustra, str. 299

18 Ibid, str 111

19 Ibid, str 44-45

20 To jezgrovitost u jednoj propovedi protiv plesa izražava biskup Johanes Krizostomos: „Gde god je ples tu je i đavo. Nije nam bog dao stopala za ples, već da idemo ispravnim putevima“ vidi u: Hoffman, K., *Tanz Trance Transformation*, Dianus-Trikont Buchverlag, München, 1984, str. 58

21 Niče, F., Tako je govorio Zaratustra, str. 18 (u originalu „*tanzenden Stern*“ – plešuću zvezdu)

nevinosti igra. Dete može ono što se ne postiže ni istrajnošću kamile, ni lavovskom energijom – jedino dete može, kroz spontanu igru, da stvori nešto novo.²²

Savremena psihologija opisuje jedno posebno stanje svesti koje odlikuje lakoća, beznapornost, spontanost i koje naziva tokom (*flow*). Upravo ovo stanje je povezano sa trenutcima izuzetne sreće i ispunjenja, kao i sa kreativnošću. Uobičajeni „okidač“ za tok su takozvane autoteličke aktivnosti (koje imaju svrhu u sebi samima, napr. činimo nešto zato što u tome uživamo, a ne da bismo time postigli nešto drugo). Američki psiholog Mihalj Čiksentmihalji, tvorac pojma toka i jedan od najznačajnijih istraživača u ovoj oblasti, smatra ples jednom od najstarijih i najznačajnijih aktivnosti koje čoveka uvode u tok.²³

Ne samo što je Ničeov bog plesač, već bog pleše kroz čoveka. U tom smisu je ples za Ničea, kao što je to bio u mnogim starim, predmonoteističkim kulturama, u pravom smislu reči bogoslužjenje. Plešući čovek je otelovljenje vrhovne prirode sveta, a ples kao svojevrsni *imitatio*, odavanje je počasti numinoznom i sjedinjenje sa njim u isti mah. Niče se ovde ponovo pokazuje kao „čovek antike“. Takvu vrstu bogoslužjenja poznavali su Grci u misterijama – grčkoj religiji imanencije. U misterijama se inkarnirano numinozno manifestuje kroz ritual i slavi kao telesni događaj. Niče, pišući o plešućem bogu, verovatno nije imao u vidu božanski ples stvaranja Šive Nataradža; bliži mu je bio plešući bog Grka – Dionis. No nisu li vojnici Aleksandra Makedonskog tokom pohoda na Indiju prepoznali Dionisa u Šivi – boga koji voli divlje životinje, ples i muziku, koji je stvaralac i razoritelj ujedno?²⁴ Još u „Rođenju tragedije“, pišući o dinozijskoj svetkovini, Niče otkriva kakvu vrstu bogoslužjenja je imao u vidu: „U čaroliji dionizijskog ne vaspostavlja se samo ponovo savez između čoveka i čoveka: i otuđena, neprijateljska ili podjarmljena priroda ponovo proslavlja pomirenje sa svojim izgubljenim sinom, čovekom. Sada je rob slobodan čovek, sada bivaju raskinute sve krute i neprijateljske međe koje su nužda, samovolja ili „drska moda“ uspostavile među ljudima. Sada je jevanđelju svetske harmonije, svako se oseća sa svojim bližnim ne samo sjedinjen, pomirem, stopljen, već kao jedno, kao da je veo Maje razderan i još samo u ritama naokolo lepriša pred tajnovitom Pra-Jednim. Pevajući i plešući čovek očituje se članom jednog višeg zajedništva: on je zaboravio hod i govor, i na putu je da plešući uzleti u vazduh.“²⁵

Ova vrsta ekstatičkog plesnog rituala je i konkretni *therapeuticum*, koji zaceljuje čovekovu temeljnu razdvojenost, uspostavljajući *communio* čoveka i prirode, čoveka i drugog čoveka, čoveka u njegovoj sopstvenoj mnogostrukosti. Iako je Ničeov pogled na Grke možda više strastveno empatičan nego fakotografski dokumentovan, njegov opis dionizijske svetkovine veoma dobro hvata odlike i prirodu ekstatičkog plesa, koji Niče verovatno nije imao prilike da doživi uživo. U njegovo vreme (a smatra se i do sredine dvadesetog veka), međutim, praktikovan je na tlu južne Italije jedan oblik

22 Ibid, str 30-31

23 Čiksentmihalji, M., Tok Psihologija optimalnog iskustva, Forum, Novi Sad, 1999, str. 111

24 vidi u: Hoffman, K., Tanz Trance Transformation, str. 112

25 Nietzsche, F., GT (Die Geburt der Tragödie)-I, eKGWB

tradicionalne plesno-muzičke terapije, koji vodi poreklo iz dionizijskih kultova pod imenom *tarantella therapeutica*. Kako je hrišćanska crkva uglavnom osuđivala ples i povezivala ga sa paganstvom ili posednutošću, ekstatički, dionizijski ples je mogao opstati samo u jednoj prurušenoj hristijanizovanoj i medikalizovanoj formi. Nju je nudila bolest poznata kao tarantizam, koja je opisana u brojnim udžbenicima po svim uzusima medicinske nauke. Tarantizam je navodno posledica ujeda pauka tarantule, što je u ruralnom društvu južne Italije bila uobičajena pojava, a jedan određeni ples i muzika jedino su medicinsko sredstvo pomoću koga se otrov može izbaciti iz tela. Medicinski model i, kako bismo to danas nazvali, socijalna konstrukcija bolesti, služili su legitimiranju dionizijske ekstaze. Teorija o prirodnom uzroku i prirodnom pročišćavajućem procesu, ostavljali su prostor i onima bez oficijelne dijagnoze da se priključe plesu na bezbedan način, te su se plesne epidemije dešavale ponekad čak i u okrilju crkve. Ovaj terapijski ritual praktikovan je uspešno vekovima, a tarantizam je bio ime za verovatno širok spektar psihičkih i psihosomatskih bolesti.

Kej Hofman teoretičarka plesa i plesna terapeutkinja u svojoj knjizi „Niče – jedan plesni projekat“²⁶ pita se, polazeći od jedne Sloterdijkove karakterizacije Ničea kao „mislioca na pozornici“, kako bi bilo plesati Ničea, umesto samo čitati ga. I dalje: da li je Niče bio posednut i od strane kog božanstva. Da bi to saznali morali bi da se upustimo u eksperiment da Ničevim temama i tekstovima pristupimo preko performativnih umetnosti plesa i muzike. Osnova za to može se naći u antropološkim istraživanjima starih performativnih kultova (kao što je, na primer, afrobrazilijanski kulturni ples *Candomble*), u kojima se duhovno manifestuje kao konkretno telesno prisustvo (što se može shvatiti kao vrsta posednutosti) i kroz to stanje ostvaruje terapijski efekat. Ne možemo da se otmemo utisku da bi se „posthumanom“ filozofu ovakav avangardni pristup njegovom delu verovatno mogao dopasti.

Ples za Ničea nije iznimni događaj koji ostaje u sferi umetničkog ili kulturno-religijskog, već afirmativna životna praksa, ples je sastavni deo jedne nove Ničeanske *ars vivendi*, čiji je temeljni postulat: reći bezuslovno da svim stranama života. Taj stav je inače jedan od najsnažnijih *therapeuticuma* koje je otkrila psihoterapija dvadesetog veka (vidi napr. knjigu koju je austrijski psihijatar i tvorac logoterapije, Viktor Frankl napisao po izlasku iz koncentracionog logora „Reči da životu uprkos svemu“²⁷). Tako Zaratustra propoveda: „Izgubljen neka nam izgleda dan u koji se nije bar jedanput igralo! Lažna neka bude za nas svaka istina uz koju nije bilo bar malo smeha!“²⁸

Iz gore citiranog mesta iz „Rođenja tragedije“ jasno se naslućuje kakav ples je Niče imao u vidu. Ono što je Ničeovo vreme poznavalo kao plesnu umetnost – klasični balet zasnovan na strogoj formi, tehničkoj perfekciji postignutoj visokim stepenom kontrole nad telom, može se videti kao ekstremno apolonski vid plesa. Protivteža tome je dionizijski, ekstatički, ekspresivni, slobodni ples, koji je Niče pre svega veličao, a koji se na

26 Hoffman, K., Nietzsche – ein Tanzprojekt, Andreas Mascha Verlag, München, 2010

27 Frankl, V., ...trotzdem Ja zum Leben sagen: Ein Psychologe erlebt das Konzentrationslager, DTV, München, 1998

28 Niče, F., Tako je govorio Zaratustra, str. 215.

evropskoj umetničkoj sceni pojavio tek nešto posle Ničeove smrti. Rodonačelnica nove plesne kulture, harizmatična Isadora Dancan, objavila je početkom dvadesetog veka povratak iskonskom plesu, koji treba da uspostavi sponu između čoveka i prirode i harmoniju duha i tela. Ovaj ples počiva na oslobađanju tela i pokreta od mentalnih stega i kontole, na autentičnosti improvizacije nasuprot unapred smišljenim sekvencama pokreta u koreografisanim plesovima. Kako u plesnoj tako i u teorijskoj ravni, Dancanova se, poput Ničea, vraća Grcima – ono što je nazvala „plesom budućnosti“, inspirisano je grčkim mitom i plesnim pozama sa grčkih vaza i reljefa. Svakako nije slučajnost da na početcima modernog dvadesetovekovnog plesa, koji je bio pretpostavka za nastanak plesnih terapija, stoji figura bosonoge Isadore Dancan, u antičkim haljinama i sa trakama u kosi, u pozi Dionisovih poslevećenica, menada. Reformu plesne umetnosti nastavili su brojni umetnici – Rudolf fon Laban i Meri Wigman, na primer, koji su postavili teorijsku osnovu ekspresivnog plesa i dali direktne impulse narednoj generaciji plesačica, koje su 40-tih i 50-tih godina dvadesetog veka osnovale plesnu terapiju (Franciska Boas, Marien Čejns, Liljen Espenak, Meri Vajthaus, Trudi Šup). Slobodan i prirodan ekspresivni pokret, osnova je onoga što će kasnije u američkoj literaturi biti poznato kao „*basic dance*“. Bez pomaka koji je moderni ples sa početaka dvadesetog veka napravio u shvatanju plesa, plesna terapija ne bi bila moguća. U drugoj generaciji plesnih terapeuta počelo je povezivanje novih postupaka zasnovanih na radu sa pokretom, muzikom i telom sa različitim, već postojećim, psihoterapijskim školama – psihoanalitičkim, analitičkim, humanističkim, fenomenološkim, transpersonalnim, kasnije i sistemskim pristupima. Element slobodnog, ekspresivnog, improvizovanog pokreta igra, međutim, značajnu ulogu u svim plesno terapijskim modalitetima. Pored osveščivnja nesvesnog koje je, kako vide telesno orijetnisani psihoterapijski pristupi, pohranjeno u telu, plesni pokret omogućava ulaženje u tok (*flow*) koji deluje isceljujuće, podsticanjem kreativnosti i doživljaja sreće. Ples je prilika za uspostavljanje unutrašnjeg jedinstva, integrisanje „odcepljenih“, zapostavljenih i traumatizovanih delova tela, kao i za pospešivanje komunikacije i bliskosti sa drugima. Pomoću muzike i plesa kao transverbalnih jezika visoke kompleksnosti moguće je dopreti do dubinskih somatskih nivoa na kojima je pohranjeno sećanje na traumu. Do tih nivoa se samo zaobilazno i teško stiže verbalno- kognitivnim modusima terapijskog delovanja, na šta ukazuju i novija istraživanja neurobiologije traume (vidi napr. rad Pitera Levajna²⁹).

Niče je, verovatno, u dionizijskom ritusu inkarniranog božanstva video lek za sterilnost i beživotnost koju je na zapadu stvorila dominacija principa racionalnosti, forme i duha. Dionis je bog čije je znanje u telu i samo kroz telo je moguća spoznaja „plesa kao istine“, kroz ono, naime, što je Niče nazvao velikim umom tela (*die grosse Vernunft des Leibes*). Nasuprot hrišćanskom preziru prema telu, Niče uzdiže telo i telesnost i pita se: „ima li opasnije zablude od prezira prema telu? Nije li time čitava duhovnost osuđena da postane bolesna?“³⁰ Od teologije inkarnacije i vaskrsnuća tela u hrišćanstvu

29 Levine, P., Frederick, A., *Waking the Tiger: Healing Trauma: The Innate Capacity to Transform Overwhelming Experiences*, North Atlantic Books 1997

30 Nietzsche, F., NF (Nachgelassene Fragmente) – 188, 14 (37), eKGWB

je preostao samo „jedan od najkorumpiranijih pojmova boga koji je ikada na zemlji postojao – bog bolesnika, bog kao pauk, bog kao duh.“³¹ Hrišćanski svetac je za Ničea bledo i bolesno biće, simptom osiromašenog i neizlečivo izopačenog tela³². Naročiti prestup prema telesnosti je prezir seksualnosti. „Svaki prezir polnog života i njegovo prljanje kroz pojam prljavog je prestup prema životu, to je pravi greh prema svetom duhu života.“³³ I na drugom mestu, Niče protestuje protiv religije koja nas je naučila „da preziremo prvobitni životni instinkt, izmislila ‚duh‘ i ‚dušu‘ da bi osramotila telo, učinila da pretpostavku života, polnost, doživljavamo kao nešto nečisto.“³⁴

Ničeovo uzdizanje tela ide, međutim, korak dalje od pledoajea za jedan životni stil koji afirmiše telesnost; on svojom intuicijom velikog uma tela, telu kao totalitetu postojanja (čiji je duh samo sastavni deo) daje primat kako u ontološkom, tako i u metodološkom smislu. Niče misli pri tome pre svega na telo u smislu doživljajnog tela (*Leib*), onoga što će kasnije postati predmet fenomenologije telesnosti, a ne toliko na telo kao fizički objekat, stvar (*Körper*), odnosno telo u anatomskom smislu. Niče se tako ne suprotstavlja samo religiozno utemeljenom neprijateljstvu prema telu, već i prirodnonaučno-medicinsko-fizikalističkom konceptu tela. („Koliko je različito telo onako kako ga doživljavamo, vidimo, osećamo, kako ga se bojimo, divimo mu se, od onoga što nas anatomi podučavaju!“³⁵)

Zaratustra u svom govoru o prezriteljima tela izražava u zgusnutoj formi Ničeovo pristajanje uz telo i shvatanje tela:

„Telo sam i duša – kaže dete. I što ne bismo govorili kao deca?

Ali onaj koji je progledao, koji zna nešto, kaže: telo sam i samo telo, i ništa drugo sem toga; a duša je samo reč za nešto na telu.

Telo je jedan veliki um, jedinstvo u množini, rat i mir, stado i pastir.

Pa i taj tvoj mali um, brate, koji ti nazivaš „duhom“, nije drugo do oruđe tvoga tela, malo oruđe i igračka tvoga velikog uma.

„Ja“ kažeš ti za sebe i gord si na tu reč ali veći su – što ti nećeš da veruješ – tvoje telo i njegov veliki um: taj ne govori Ja, nego tvori Ja.

Za tvojim mislima i osećajima, brate moj, stoji silan gospodar, neznan mudrac – taj se zove sopstvenost (*Selbst*). U tvom telu stanuje on, tvoje je telo on.

Više je pameti u tvome telu, nego u svoj tvojoj mudrosti.“

I na kraju: „Ja neću ići vašim putem, prezritelji tela! Vi niste za me mostovi koji vode ka natčoveku.“³⁶

Telesnost (*Leiblichkeit*) je za Ničea temelji fenomen postojanja, nadređen duhu i svakom svesnom mišljenju, osećanju i htenju. Telo je i u metodološkom smislu pretpostavljeno duhu. „Fenomen tela je bogatiji, jasniji, razumljiviji fenomen: metodski treba

31 Nietzsche, F., AC (Der Antichrist) – 18, eKGWB

32 Ibid AC – 51

33 Ibid, AC – Gesetz (vierter Satz)

34 Nietzsche, F., EH (Ecce Homo) – Schicksal 7, eKGWB

35 Nietzsche, F., NF (Nachgelassene Fragmente) 1881-14 (2), eKGWB

36 Niče, F., Tako je govorio Zaratustra, str. 37-39

da ima prednost, bez da bilo šta zaključujemo o njegovom poslednjem značenju³⁷ Niče ovde polazi od toga da je metodološki opravdano proučavati fenomen koji dopušta jasnije posmatranje i koristiti ga kao nit vodilju za razumevanje siromašnijeg fenomena. Kako je telo bogatiji fenomen, a verovanje u telo bolje utemeljeno od vere u duh, telo valja da posluži kao glavna nit vodilja (*Leitfaden*) u proučavanju čoveka.³⁸ Telesno ustrojstvo živog organizma je beskrajno kompleksno i za Ničea je više fascinacije i tajanstvenosti u telu nego u duhu, teško je naći reči za divljenje, kako je ljudsko telo postalo moguće³⁹ „Duša je bila privlačna i tajanstvena misao od koje su se filozofi s pravom nevoljno odvojili“ – piše Niče. „Ali ono čime sada uče da je zamene, možda je još privlačnije i još tajanstvenije. Ljudsko telo, na kom čitava najudaljenija i najbliža prošlost svog organskog postajanja ponovo oživljava i otelovljuje se, kroz koje i iz koga izgleda da teče jedna golema, nečujna struja: telo je u većoj meri zapanjujuća misao od stare duše.“⁴⁰

Telo o kome Niče govori, doživljajno telo (*Leib*) mnogo je više od tela-objektstvari (*Körper*) i više od svesti (*Bewusstsein*). *Leib* koji istovremeno naziva sopstvom (*Selbst*), pojam je, kojim je, naslućujemo, Niče želeo da prevaziđe kartezijanski dualizam duha i tela, te da, umesto slike beztelesnog duha i obezduhovljenog tela koje su nudile devetnaestovekovna religija i nauka, vaspostavi sliku otelovljenog duha i oduhovljenog tela kao jedan novi kosmos značenja. Ničeovo shvatanje tela, makar često naznačeno samo u obrisima, ispred je i izvan njegovog vremena, ono je preteča kasnijih shvatanja u okviru fenomenologije telesnosti u filozofiji kao i shvatanja koja su razvile somatska psihologija i telesno orijentisana psihoterapija, koja radi prvenstveno sa telom u fenomenološkom smislu i somatskim doživljavanjem. Pomenućemo na ovom mestu ta nova shvatanja u nekoliko rečenica.

Dva najpoznatija pristupa fenomenologiji telesnosti u 20. veku potiču od Morisa Merlo-Pontija i Hermana Šmica. Merlo-Ponti u „Fenomenologiji percepcije“⁴¹ povlači razliku između živog, fenomenalnog, funkcionalnog tela (*corp vivant, phenomenal, fonctionel*) i objektivnog, fizičkog tela (*corp objectif, physical*) koja približno odgovara razlici koja u nemačkom jeziku postoji između *Leib* i *Körper*. Videli smo da je već i Niče slutio, iako nije uveo eksplicitno razlikovanje, da o telu možemo govoriti u dva veoma različita smisla.

Herman Šmic, osnivač nove fenomenologije, predstavlja u svom opsežnom delu „Sistem filozofije“ (u sažetoj formi u knjizi „Neiscrpn predmet“⁴²) dosada najrazrađeniju i najdetaljniju fenomenologiju tela. Da bi razvio nov fenomenološki pojam telesnosti i doživljavanja telom, Šmic mora najpre da se razračuna sa dogmama klasične teorije saznanja i antropologije koje bi ovakav njegov predmet svrstale u domen subjektivnog, unutrašnjeg ili duševnog. To čini ukazujući na poreklo i ograničenja, u

37 Nietzsche, F., NF (Nachgelassene Fragmente) – 1886, 5 (56), eKGWB

38 Nietzsche, F. NF – 1885, 40 (15)

39 Ibid NF-1885, 37 (4)

40 Ibid, NF – 1885, 36 (35)

41 Merlo-Ponti, M., Fenomenologija percepcije, Veselin Masleša, Beograd, 1978

42 Schmitz, H., Der unerschöpfliche Gegenstand, Bouvier, Bonn, 2007

filozofiji većinom sasvim nepreispitanih, pretpostavki fiziologizama, introjeksionizama i hipoteza o unutrašnjim svetovima. Potom Šmic nastoji da razvije jedan precizan kategorjalni sistem, odnosno alfabet telesnosti, kojim se mogu opisati temeljne odlike telesnih doživljaja i njihove različite kombinacije.

Fenomenološki filozof i psihoterapeut Eugen Gendlin razvio je metodu fokusiranja, polazeći takođe od domena telesnog doživljavanja, pre svega u psihoterapijskoj situaciji. Uspešnost psihoterapijskog procesa, kako pokazuju i njegova istraživanja, zavisi od klijentove sposobnosti da na sopstvenom telu oseti situaciju i problem na kome radi (*felt sense* problema) a ova sposobnost se vežbanjem može razviti.⁴³

U međuvremenu, možemo reći da gotovo svi uspešni terapeuti rade u određenoj meri sa neposredim telesnim doživljajima klijenata. U telu je pohranjeno ogromno implicitno znanje (preverbalno i neverbalno) i ono se ispoljava kroz somatsko doživljavanje, koje se, kada na njega obratimo pažnju, pokazuje kao koristan putokaz u procesu promene. Telo zna više o nama i našim problemima od nas samih (više od onoga čega smo eksplicitno svesni u jednom trenutku), ono se u savremenoj psihoterapiji vidi kao izvor informacija, organ opažanja i mišljenja, merni instrument. Psihoterapijska praksa tako izgleda kao realizacija Ničeove intuicije tela kao suštine iza čula i duha, koja osluškuje, gleda, upoređuje, savladuje, osvaja, razorava...⁴⁴ U novije vreme, Marko Bišof, istraživač graničnih područja nauke i psihoterapeut uveo je termin somatska inteligencija koji se odnosi na činjenicu da telo poseduje sopstvenu inteligenciju i znanje koje nije nužno lokalizovano u mozgu, već u čitavom organizmu.⁴⁵ Na slično ukazuje i hipoteza o somatskim markerima poznatog neuronaučnika Antonija Damazia. Ona se odnosi na sposobnost tela da pohranjuje informacije i poseduje somatsko pamćenje.⁴⁶

U psihologiji, organizmičko-holističke teorije ličnosti Kurta Goldštajna, Karla Rodžersa, Andraša Anđala, Abrahama Maslova, Frica Perlsa govore o organizmu kao jedinici ličnosti. Organizam uključuje i duh i telo i mnogo je više od svesnog ja (*self*), koje je samo deo organizma i njegov proizvod, što je donekle podseća na odnos ‚velikog’ i ‚malog’ uma kod Ničea.

Telesno orijentisane psihoterapije takođe su doprinele razvoju novog shvatanja tela. Njihov začetnik, Frojdov učenik Vilhelm Rajh, pošao je od zapažanja da je potiskivanje zapravo jedan telesni mehanizam, a da je nesvesno pohranjeno u telu, naša lična istorija zabeležena je u njegovoj strukturi, držanju i pokretima i sa njega se da iščitati. Kasnije Rajhove ideje razvijaju Aleksander Louen, Čarls Keli, Dejvid Boadela, Gerda Bojsen i mnogi drugi. Gore pomenuta plesna terapija spada takođe u telesno orijentisane terapije, iako je, istovremeno, u svom drugom aspektu, art terapija (terapija umetnošću).

Veliki uticaj na čitavu oblast psihoterapijskog rada sa telom, ali takođe i u oblasti plesa i plesne pedagogije, sporta i holističke medicine poslednjih petnaestak godina ostvaruju, na zapadu već u priličnoj meri prisutne i etablirane, azijske kontemplativ-

43 Gendlin, E., *Focusing*, Otto Müller Verlag, Salzburg, 1984, str. 15-18

44 Niče, F., *Tako je govorio Zaratustra*, str. 37-38

45 Bishof, M., *Somatische Intelligenz*, *Homo Integralis Zeitschrift für integrales Bewusstsein und die Zukunft des Menschen*, Nr.3, April 1999, S.27-38

46 Damasio, A., *Descartes' Irrtum*, List, München, 1998

ne tradicije i tradicije telesnog i energetskog vežbanja, koje su u Ničeovo vreme bile gotovo potpuno nepoznate u Evropi. Ovi sistemi vežbanja (či gong, tai či, joga, bori-lačke veštine, razni oblici meditacije) ne samo što polaze od ideje jedinstva duha i tela (*'bodymind'* kao celina), već imaju za cilj postizanje jednog optimalnog stanja u kome su duh i telo u punoj meri integrisani, jedno i nerazdvojivo u neposrednom iskustvu, umesto, kao u većini svakodnevnih iskustava, disocirani.⁴⁷

U predgovoru „Veseloj nauci“ Niče načine još jednu zanimljivu temu – odnos zdravlja i filozofije – jednim neobičnim pitanjem: „...nije li filozofija, najvećim delom, dosada uopšte bila jedno tumačenje tela (*Auslegung des Leibes*) i pogrešno razumevanje tela“, te, dalje, izražava nadu, da će se jednog dana neki filozofski orijentisan lekar odvažiti da proveri njegovu sumnju da se „u svemu filozofiranju nije radilo uopšte o ‚istini‘, već o nečemu drugom, recimo o zdravlju, budućnosti, rastu, moći, životu...“⁴⁸ Koju deceniju kasnije pojaviće se se odista lekari⁴⁹ koji će se odvažiti da se upuste u tumačenja umetničkih dela, te filozofskih i religioznih učenja kao simptoma u okviru jednog u dobroj meri medicinsko-redukcionistikog modela psihe, za koja nije izvesno da bi se dopala Niče. Ideja bolesti i lečenja zapadne medicine počivala je (i još uvek najvećim delom počiva) na kartezijanskom shvatanju tela kao stvari, tela koje je u potpunosti podložno zakonima mehanike, dakle, *per definitionem* lišeno umnosti. Tvrditi da je ‚sve telo‘ iz ugla fenomenološkog shvatanja tela u smislu otevoljenog iskustva u kome se telo pojavljuje kao ‚veliki um‘ je nešto sasvim drugo nego tvrditi da je ‚sve telo‘ u fizikalističko-redukcionističkom maniru. Kako je fenomen telesnosti, kako smo videli, za Ničea nešto veoma različito od anatomske tela, skloni smo da ga vidimo pre kao preteču onoga što danas nazivamo holistička, alternativna, salutogenetička, često i *bodymind* medicina, koja počiva na jednog drugačijoj filozofiji tela od oficijelne medicine.⁵⁰ I zaista Ničeov pristup zdravlju i bolesti je u duhu ovih novih medicinskih pristupa. Ničea je verovatno dugotrajno bolovanje delom navelo da telo, zdravlje i bolest učini značajnim kategorijama u svom mišljenju, te da čak, sasvim u duhu salutogenetičke medicine, razvije učenje o zdravlju (*Gesundheitslehre*) kao nacrt jednog novog načina života. U bolesti Niče uspeva da vidi pozitivnu stranu i da se iz bolesti uči višem zdravlju. Bolest je često nespretn pokušaj da dođemo do višeg zdravlja⁵¹, takođe veliki stimulans života.⁵² „Tek veliki bol je konačni oslobodilac duha, učitelj velike sumnje...tek on prisiljava nas filozofe da zakoračimo u našu poslednju dubinu.“⁵³

47 vidi napr. u: Huber, I., *Coaching by Consciousness Ein west-östlicher bewusstseinsorientierter Ansatz für Selbstführung und Coaching*, Andreas Mascha Verlag, München, 2010, str. 174-180

48 Nietzsche, F., FW (*Die fröhliche Wissenschaft*) – Vorrede, 2

49 ovde mislimo na psihoanalitičare, koji su bar u početku svi dolazili iz lekarskih krugova

50 U ovu kategoriju danas se svrstavaju ne samo novi već i neki razvijeni tradicionalni medicinski sistemi (kao što su na primer tradicionalna kineska medicina, ajurvedska medicina isl.) koji na zapadu postaju sve popularniji, a zbog svoje delovornosti delom prihvaćeni i od strane oficijelne medicine. Oni takođe počivaju na shvatanju tela veoma različitim od kartezijanskog.

51 Nietzsche, F., NF (*Nachgelassene Fragmente*) -1882, 5 (1), eKGWB

52 Ibid BF-1888, 18 (11)

53 Nietzsche, F., NW (*Nietzsche contra Wagner*) – Epilog 1

Ničeov patetični okršaj sa hrišćanstvom kao metafizikom i formom života, kao i sa hrišćanskim shvatanjem askeze, koje vidi kao neprijateljsko prema životu, odvijao se u ime jedne drugačije metafizike koju je skicirao samo u obrisima – metafizike volje, energije i telesnosti i jedne drugačije vrste askeze. Sloterdijk u svojoj knjizi „Moraš da promeniš svoj život“ ukazuje na to da grčka reč *askesis* izvorno znači vežbanje, tj. trening.⁵⁴ Niče u nije bila strana svaka askeza, već samo oni njeni oblici koji negiraju životnu energiju i telesnost, jer za Ničea postoji bolesna askeza i askeza zdravlja. Sam Niče je razvio jednu salutogenetičku „dijetetiku“, koja treba da pomogne duhu prirode u procesu isceljenja, kao i skicu za projekat velikog zdravlja (*grosse Gesundheit*) i višeg tela (*höherer Leib*). Sloterdijk vidi Ničea u tom smislu kao preteču sopstvenog koncepta antropotehnike kojim se u knjizi bavi, a koji se odnosi na tehnike čijim vežbanjem čovek sam sebe stvara, menja i prevazilazi sopstvene granice, bez obzira da li one potiču iz religija, filozofije, sporta, psihologije, psihoterapije ili drugih disciplina. Danas na početku 21. veka, kada je sve jasnije da postajemo „planeta vežbajućih“, Ničeov pristup antici unutar savremenosti, smatra Sloterdijk, dobija novu aktuelnost, jer savremeno interesovanje za stare tradicije ne znači po Sloterdijku kraj zapadne prosvetčenosti i povratak religiji, već traganje za antropotehnikama čija primena je sve više uslov opstanka.⁵⁵

Tražeci novi i drugačiji *modus vivendi*, od onog svog vremena, koji je još uvek bilo opterećen hrišćanskim nasleđem, nije čudo što se Niče uvek iznova vraćao plesu. Čeznja za oslobađanjem od okoštalih formi života i mišljenja, tako duboka i strastvena kod Ničea, našla je u veličanju plesa prirodan izraz. Plešući čovek vraća se prirodi, od koje je bio otuđen, takođe čulima, telu i pojavnom. Ples, slobodan i ekstatički je praumetnost u čijem biću je neprekidna oscilacija između forme i ne-forme, poretka i haosa, individualnog i kolektivnog, voljnih pokreta i spontanosti. Svaka promena, takođe psihoterapijska, podrazumeva iskorak iz stare forme ka haosu, iz koga tek može da se začne nova forma. Kroz ples se čovek oslobadja okoštalog i rutiniziranog i otvara ka novom. U prirodi slobodnog plesa je da se stvaranje dešava iz trenutka u trenutak, ono nije završeno u jednom trenutku prošlosti. Uz ples kao da dobro pristaje antička ideja *kyklos aidios* (večnog kruženja) koja je Niče u svakako bila bliža od hrišćanske ideje linearnog vremena, koje otpočinje aktom stvaranja i okončava se u eshatološkoj projekciji strašnog suda i novog Jerusalima.

Pošto je Ničeova nedovoljno jasno i dosledno skicirana vizija nadčoveka već doživela mnoge različite interpretacije, pa i zloupotrebe, dozvolićemo sebi na ovom mestu jedno lično, delom psihoterapijskom praksom u uslovima 21. veka inspirisano, učitavanje. Tako se pitamo: nije li Ničeov nadčovek u prvom redu jedan autopoietički i autokibernetički sistem, koji u stvaralačkoj samosvesti sam sebe uvek iznova re-kreira, uvek u procesu nastajanja, čak kreativni proces sam? Nije li najviši zamislivi ideal nadčoveka da sopstveni život živi kao umetničko delo? Njegovo napuštanje poretka i forme date izvana, podstiče ga na stalnu potragu za sopstvenim novim poretkom, pod-

54 Sloterdijk, P., *Du musst dein Leben ändern*, str 58

55 *Ibid* str. 9-23

stiče samoustrojstvo i samoodređenje kroz procese samoorganizacije. U tom smislu se nadčovek pojavljuje kao kosmički plesač i kosmički tragač, bogu ravan ili bar od boga ne različit, ne samo deo, već i aktivni učesnik božanskog stvaralačkog plesa. Nadčovek je takođe integralni čovek u kome telesno i duhovno, priroda i kultura, racionalno i transracionalno postoje bez podvajanja, Ničeovim rečima izraženo: „...a oboje (vidi: i muškarac i žena) treba da su sposobni za igru i glavom i nogama.“⁵⁶ Za nadčoveka ples nije samo metafora, već i konkretna, otelovljena praksa kojom afirmiše i obnavlja sopstvenu vitalnost i kreativnost, čak njegov paradigmatički *exercitium*, tj. u Sloterdijkovom smislu, njegova antropotehnika.

LITERATURA

- Bishop, M., Somatische Intelligenz, Homo Integralis Zeitschrift für integrales Bewusstsein und die Zukunft des Menschen, Nr.3, April 1999
- Capra, F., The Tao of Physics, Shambhala Publications, Boulder, Colorado, 1975
- Čiksentmihalji, M., Tok Psihologija optimalnog iskustva, Forum, Novi Sad, 1999
- Damasio, A., Descartes' Irrtum, List, München, 1998
- Del Re, G., The Cosmic Dance – Science Discovers the Mysterious Harmony of the Universe, Templeton Foundation Press, Pennsylvania, 2000
- Frankl, V., ...trotzdem Ja zum Leben sagen: Ein Psychologe erlebt das Konzentrationslager, DTV, München, 998
- Gendlin, E., Focusing, Otto Müller Verlag, Salzburg, 1984
- Hoffman, K., Tanz Trance Transformation, Dianus-Trikont Buchverlag, München, 1984
- Hoffman, K., Nietzsche – ein Tanzprojekt, Andreas Mascha Verlag, München, 2010
- Huber, I., Coaching by Consciousness Ein west-östlicher bewusstseinsorientierter Ansatz für Selbstführung und Coaching, Andreas Mascha Verlag, München, 2010
- Levine, P., Frederick, A., Waking the Tiger: Healing Trauma: The Innate Capacity to Transform Overwhelming Experiences, North Atlantic Books 1997
- Merlo-Ponti, M., Fenomenologija percepcije, Veselin Masleša, Beograd, 1978
- Niče, F., Tako je govorio Zaratustra, Grafos, Beograd, 1987
- Nietzsche, F., Briefwechsel mit Erwin Rohde, herausgegeben von Elisabeth Förster-Nietzsche und Fritz Schöll, Schuster&Loeffler, Berlin und Leipzig, 1902
- Schmitz, H., Der unerschöpfliche Gegenstand, Bouvier, Bonn, 2007
- Sloterdijk, P., Du musst dein Leben ändern: Über Antropotechnik, Suhrkamp, Frankfurt am Main, 2009
- Sonntagbauer, W., Das Eigentliche ist unaussprechbar: Der Kanon des Polyklet als „matematische“ Form, Peter Lang, Frankfurt am Mein, 1995
- Spengler, O., Der Untergang des Abendlandes, C. H. Beck, München, 1979

---

56 Niče, F., Tako je govorio Zaratustra, str.215

Willke, E., Holter, G., Petzold, H., (Hrsg.) *Tanztherapie Theorie und Praxis*, Junfermann Verlag, Paderborn, 1991

Friedrich Nietzsche *Digitale Kritische Gesamtausgabe Werke und Briefe (eKGWB)* von Paolo D'Iorio, 2009, Nietzsche Source, auf der Grundlage der *Kritischen Gesamtausgabe Werke*, herausgegeben von Giorgio Colli & Mazzino Montinari, Berlin/New York, Walter de Gruyter, 1967 und Nietzsche *Briefwechsel Kritische Gesamtausgabe*, herausgegeben von Paolo D'Iorio, Berlin/New York, Walter de Gruyter, 1975, <http://www.nietzschesource.org>, 2009

IZABELA HUBER
Salzburg

NIETZSCHE'S VIEW OF DANCE AND BODY IN THE LIGHT OF CONTEMPORARY DANCE- AND BODY- ORIENTED PSYCHOTHERAPIES

Abstract: Nietzsche writes on many occasions about dance and body in a very affirmative way. Dance is for Nietzsche a metaphor for the ultimate nature of reality and the numinous, but also a concrete, embodied practice characterized by lightness, creativity and ecstatic reunion of man with man and nature. These features contain the therapeutic and the autopoietic character of dance. In this article we show how Nietzsche's dance metaphor corresponds with the view of reality in contemporary science and delineate the connection between the ecstatic Dionysian dance and the appearance of the modern dance on the beginning of the 20th century that was a precursor of dance therapies.

Nietzsche's affirmation of the body goes beyond the scope of its rehabilitation after a long history of religiously based animosity towards the body. For him body as a totality has ontological and methodological primacy over mind or soul. Nevertheless he does not understand the body in Cartesian conceptual frames dominant in his time. We see him rather as a forerunner of the understanding of body developed later in philosophy (phenomenology of embodiment) as well as in phenomenological and body oriented psychotherapies, organismic and somatic psychology, and holistic, salutogenetic medicine.

We view Nietzsche's praise of dance and body in the light of his rebellion against Christianity both as a metaphysic and a form of life and his admiration for the pre-Socratic Greek culture and its Dionysian qualities.

Keywords: Nietzsche, dance, body, psychotherapy, dionysian

